

Fackföreningsrörelsen och den fulla sysselsättningen

Fackföreningsrörelsen har spelat och spelar en pådrivande roll vid utformandet av den ekonomiska politiken i Sverige. Detta har gällt såväl vid formuleringen av mål som i valet av medel. För 60-talets sysselsättnings- och näringspolitik utgjorde således programskriften *Fackföreningsrörelsen och den fulla sysselsättningen* (LO 1951) den idémässiga grunden. I denna programskrift överordnas två mål de övriga, nämligen full sysselsättning och solidarisk lönepolitik.

Solidarisk lönepolitik uttrycker en facklig fördelningsambition och motiveras utifrån kravet på rättvis inkomstfördelning. Målet var enligt programskriften en lönedifferentiering efter arbetets art och krav. I stället för att låta tillfälliga obalanser på marknaden bestämma lönerna, ville man lägga fast en lönestruktur som kunde sägas motsvara den fria marknadens långsiktiga jämviktsläge.

En konsekvens av den solidariska lönepolitiken är att lönenivån i mindre bärkraftiga företag drivs upp jämfört med vad företaget egentligen har råd med. Detta påskyndar näringslivets strukturella omvandling, vilket gör det svårare att upprätthålla den fulla sysselsättningen på varje enskild delarbetsmarknad. För att lösa målkonflikten mellan full sysselsättning och solidarisk lönepolitik förordades därför åtgärder som befrämjade en överflyttning av arbetskraft till företag, yrken och orter där förutsättningarna för expansion var större. "Mycket större vikt än man hittills i allmänhet torde ha tänkt sig bör läggas på omflyttningsstimulanser, ägnade att leda arbetskraften dit där den bäst behövs." Man slog också fast att den personliga friheten och fullsysselsättningsmålet ibland kan komma i konflikt med varandra, och att man inte kan upprätthålla en sysselsättningspolitik som ger den enskilde garanti för att aldrig behöva byta yrke eller arbetsplats. "De enskildas fria handlande måste bringas att överensstämma med samhällets intresse att all arbetskraft blir insatt i det mest produktiva arbetet."

I 1961 års kongressrapport *Samordnad näringspolitik* understryks att effektivitetskravet fordrade ökad rörlighet på arbetsmarknaden och att lokaliseringspolitiken borde inriktas på att stödja en koncentration av näringslivet till de expansiva områdena. Problemet var att minska anpassningströgheterna till ett minimum och att förändra attityderna så att draget av tätortsfientlighet, och inte minst storstadsfientlighet, försvann. Den motsättning som den liberala ideologin, enligt rapporten, velat se mellan sysselsättningstrygghet och effektivitet var en felsyn.

Under senare delen av 60-talet växte det fram en politisk reaktion mot den snabba strukturomvandlingen, vilken bl a manifesterades i opinionsmässiga framgångar för centerpartiets decentraliseringsfilosofi. Bakgrunden var att många, främst äldre industriarbetare, förlorade fotfästet på den reguljära arbetsmarknaden i samband med företagsnedläggningar, och att den regionala folkomflyttningen, trots ekonomiskt stöd från samhället, för många kom

att medföra stora ekonomiska och sociala uppföringar. Denna framtoning av en målkonflikt mellan den solidariska lönepolitiken och den regionala sysselsättningsutvecklingen ledde till en omprövning av sysselsättningspolitiken inom fackföreningsrörelsen. Sysselsättningsmålet fick en ny betoning: Rätt till arbete och sysselsättningstrygghet blev anställningstrygghet. Ett uttalat ekonomisk-politiskt mål blev regional rättvisa, vilket bl a skulle innebära att de regionala skillnaderna i sysselsättning utjämnas och att befolkningsfördelningen mellan län och regioner i stort hålls konstant.

Fackföreningsrörelsens lösning på målkonflikten mellan solidarisk lönepolitik och regional sysselsättningstrygghet var att höja ambitionen för sysselsättningsmålet. Samtidigt kompletterades den solidariska lönepolitiken med s k låglönesatsningar för att minska lönespännvidden mellan olika jobb; ju mera framgångsrika låglönesatsningarna är, desto mindre lönsamt blir det för de anställda att acceptera mera kvalificerade och krävande jobb. Den solidariska lönepolitiken och låglönesatsningarna påverkar därför, allt annat lika, den frivilliga rörligheten, både mellan företag och inom ett och samma företag, negativt.

Fackföreningsrörelsen kan självfallet lägga ett stort ansvar på de borgerliga regeringarna för den under 70-talet förda närings- och sysselsättningspolitiken. Man hävdar också att en alltför stor del av investeringsresurserna tagits i anspråk för inte helt realistiska investeringsprojekt i krisbranscherna. Inom fackföreningsrörelsen torde dock medvetenhet om en inbyggd målkonflikt i den underliggande modellen ha blivit allt mera uppenbar: "Den spontana utvecklingen tenderar att skärpa orättvisorna och vidga jämlikhetsklyftorna mellan landets olika delar. Detta samtidigt som vi kan konstatera att dessa förändringar har varit och är en viktig förutsättning för den ekonomiska och sociala välståndsutvecklingen i Sverige." Fackföreningsrörelsens metod att lösa 80-talets problem är mera planering; motsättningen mellan effektivitetskravet och solidaritetskravet är enligt *Näringspolitik för 80-talet* (LO 1982) planeringens kärnfråga. Löntagarfonder utgör ett viktigt inslag i denna strategi. "Löntagarnas intresse för investeringar och utvecklingsarbete i existerande företag sammanfaller i högre grad med samhällets intresse än vad företagsägarnas gör." Med löntagarfonder skall målkonflikten lösas upp mellan full sysselsättning och regional balans å den ena sidan och solidarisk lönepolitik å den andra.

Bakom löntagarfondsförslaget ligger otvetydigt en ambition att föra den svenska ekonomin in på en tillväxtbana. Förhoppningen är att det ökade inflytandet för de anställda skall betalas med lägre löneökningkrav. Detta är dock knappast ett tillräckligt villkor för att politiken skall bli framgångsrik och leda till en exportinriktad tillväxt. Förväntningarna på vad löntagarfonder skall uträtta är genom uttalande från s-politiker och fackliga företrädare stora. Tage Erlander talade i LO-tidningen i samband med 1978 års LO-kongress om att "löntagarfonder skall ställa upp med ett kapital som i stället för vinsten har sysselsättningen som drivkraft".

Fackföreningsrörelsens näringspolitiska ambition för 80-talet är att dämpa den strukturella omvandlingen, så att den sker i socialt acceptabla former och att hänsyn tas till regionala problem och sysselsättningspolitiska krav. Planeringen skall bidra till att skapa produktion och arbetstillfällen inom branscher och företag där marknadens drivkrafter härför bedöms vara otillräck-

liga och till att medverka vid en nödvändig avveckling där marknadskrafterna ensamma får socialt oacceptabla konsekvenser." Samtidigt har man ambition att driva den solidariska lönepolitiken lika konsekvent som de senaste 15 åren. Parallellt söker man således att både dämpa och påskynda strukturomvandlingen. Trycket på sysselsättningspolitiken torde under dessa förutseende förändringar med nödvändighet bli allt större.

En framgångsrik sysselsättningspolitik för 80-talet torde kräva en balansgång mellan strävan efter sysselsättningstrygghet för alla i varje tidpunkt och strävan efter att åstadkomma en sådan flexibilitet på arbetsmarknaden, att tillväxtens krav på anpassning och rörlighet tillgodoses. Under 60-talet underordnades det förra, kortsiktiga, målet det senare, långsiktiga. Under 70-talet har det kortsiktiga varit överordnat. 70-talets politik har varit mera inriktad på att dölja symptomen på obalanser på arbetsmarknaden än på att lösa de bakomliggande anpassningsproblemen. Fackföreningsrörelsens strategi för 80-talet, att mera planering och löntagarfonder skall kunna utveckla de krisdrabbade basnäringarna och komplettera dessa med ny konkurrenskraftig produktion, kan vid en konfrontation med verkligheten bli en politik för att rädda sysselsättningen i struktursjuka företag i stället för en motor i en offensiv närings- och sysselsättningspolitik.

Christian Nilsson